

SİYASİ PARTİLER VE SEÇİM KAMPANYALARININ FİNANSMANININ KADIN ADAYLARIN SEÇİLMELERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ*

The Effect of Financing The Political Parties And Election Campaigns On The Selection of Woman Candidates

Cengiz SARI¹

ÖZET

Geçtiğimiz yüzyılın başlarında demokratik bir sistem kurmayı hedefleyen birçok ülkede kadınlara seçilme hakkı tanınmıştır. Ancak bu hak mevzuatla verilmekle birlikte kadınlar parlamentolarda ya da diğer karar verici makamlarda oldukça sınırlı bir düzeyde ve sembolik bir şekilde yer almışlardır. Aynı yüzyılın sonuna kadar da bu konuda gerçekten ciddi bir yol alınmamıştır. Demokrasilerinin diğer ülkelere nazaran daha ileri bir seviyede olduğu ileri sürülen Batı ülkelerinde de durum bundan çok farklı değildir. Mevzuatla tanınan hakların kullanılmamasının dünyanın farklı yerlerinde farklı nedenleri olabilir. Kültürel, sosyolojik ve ekonomik nedenler, yaşanan uzun demokrasi tecrübesine rağmen, kadınların siyasette yer edinmelerine engel oluşturmuştur.

Yaşanılan coğrafyaya ve döneme göre değişebilecek engellerin aşılması için devletler, sivil toplum kuruluşları ve bazı uluslararası örgütler çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Kamu finansmanı, kota gibi uygulamalar ile kadınların desteklemesinin bu engellerin aşılmasında faydalı olduğu görülmüştür. İçinde bulunduğumuz yüzyılın başından bu yana artan bir şekilde uygulanmaya başlayan bu yöntemler neticesinde kadınların bürokraside ve siyasi alanda daha fazla temsil edildikleri görülmektedir. Öte yandan yolsuzluklar ve etik dışı uygulamaların da kadınların siyasi yaşamda başarı şanslarını azalttığı bilinmektedir. Bu sebeple siyasetin finansmanında şeffaflık ve siyasi ahlakın etkinliğinin sağlanması kadınların siyasi yaşamdaki başarı şanslarının artmasını sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: siyasi partilerin finansmanı, cinsiyet kotası, kamu finansmanı, özel finansman, şeffaflık

ABSTRACT

In many countries aiming to establish a system, women have the right to be elected in the last century. Although this right is granted by legislation, women in parliaments or other decision-making bodies have a very limited and symbolically. Until the end of the same century, no serious progress has been made. It is not much different in western countries where, democracies are claimed to be higher than other countries. The inability to exercise the rights granted by the legislation may have different reasons in different parts of the world. Cultural, sociological, economic reasons, despite the long experience of democracy, has prevented women gaining a place in politics.

States, non-governmental organizations and some international organizations have developed various methods for overcoming obstacles that may vary depending on the geography and period of life. It has been observed that women's support through public finance and quota practices is effective in overcoming these obstacles. Women are more represented in bureaucracy and political life as a result of these methods, which have been increasingly implemented since the beginning of this century. On the other hand, corruption and unethical practices are known to reduce women's chances of success in political life. Therefore, transparency in the financing of politics and ensuring the effectiveness of political morality will increase the chances of success of women in political life.

Keywords: funding of political parties, gender quota, public funding, private funding, transparency.

GİRİŞ

Seçimlerin yapılması ve siyasi partilerin varlığı demokratik bir sistemden söz edilebilmesi için zorunludur. Çünkü siyasi partiler halkın iradesinin ortaya konulması açısından çok önemli bir işleve sahiptir (Odyakmaz, Çınarlı ve Özcan, 2012:14). Ancak demokrasinin sadece görüntüde değil, gerçekte de var olması için, özgürce propaganda yapılabilmesi, bilgi edinme hakkının bulunması, fırsat eşitliğinin sağlanması, oyların gizli verilmesi, açık sayılması, adayların finansmanın şeffaf olması gibi daha birçok unsurun da varlığı gereklidir. Elbette bu gerekliliklerden hiçbirisini diğerinden üstün tutmak mümkün değildir. Ancak durum bu olsa da son zamanlarda siyasi partilerin, adayların ve seçim kampanyalarının finansmanı sorunu ideal bir demokratik ortamın sağlanması önündeki önemli bir engel olarak daha fazla gündeme gelmektedir.

Siyasi partiler ve seçimlerin finansmanı sorunu, değişik dönemler itibariyle Türkiye’de tartışma konusu olduğu gibi, uluslararası belgelerde de yer almaktadır. Özellikle Avrupa Birliği İlerleme Raporları’nda ve GRECO (Avrupa Konseyi Yolsuzlukla Mücadele Devletler Grubu) Raporları’nda bu süreç gündeme gelmektedir. GRECO dinamik karşılıklı değerlendirme süreci (dynamic process of mutual evaluation) ve emsal baskısı (peer pressure) mekanizmalarını işletmek suretiyle üyelerinin Avrupa Konseyi tarafından oluşturulan yolsuzlukla mücadele standartlarına uygunluğunu değerlendirmek ve bu yolla kapasitelerinin artırılmasına yardımcı olmaktadır. Bu sebeple GRECO Raporları diğer uluslararası örgütler tarafından da ilgili ülke hakkında oluşturulacak raporlarda referans alınmaktadır. AB İlerleme Raporları ve GRECO Raporları’nın finansal açıdan mevzuata yönelik eleştirileri bu konuda dikkat çekmektedir. Bu sebeple dünyadaki birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de uluslararası raporlar, siyasal partiler-f finansman- kadın aday ilişkisinde çalışmalara yön verebilecek bir durumu karşımıza çıkarabilecektir. Bununla birlikte siyasi partiler ve seçimlerin finansmanından kaynaklanan bazı sorunların kadınların siyasete girebilmesi ve kadın adayların sayısal olarak arttırılabilmesinde önlemlerin alınması bakımından önem taşıyacaktır.

Şüphesiz siyasi partiler ve seçimlerin finansmanının adil ve şeffaf bir şekilde yapılmaması birçok soruna ve hak ihlaline yol açabilir. Demokratik değerler zarar görebilir. Finansörlerle kurulan yakın bağlar seçilmişleri onlara oy verenlere ve diğer seçmenlere karşı daha az sorumlu ve daha az hesap verir kılabilir (Ohman, 2014:2). Bu sebeple gençler, kadınlar, engelliler ya da yoksulların aday olabileme, seçilebilme, seçimlerin yapılmasından sonra göz ardı edilmeme gibi menfaatlerinin korunmasında siyasi partiler ve seçimlerin finansmanının doğru bir şekilde yapılması önem arz etmektedir.

Siyasetin kamusal finansmanı

Siyasi partilerin doğması ve varlıklarını sürdürebilmeleri için ekonomik bir desteğin varlığı kaçınılmazdır. Çünkü siyasi partilerin diğer kurumlar gibi birçok ihtiyacı bulunmaktadır. Bina ihtiyacı, personel ihtiyacı, malzeme ve vasıta ihtiyacı, propaganda giderleri bunlardan bazılarıdır. Maddi imkanlardan mahrum kalan bir siyasi parti, lideri kim olursa olsun, ne kadar destekleyicisi bulunursa bulunsun muhtemelen süreç içerisinde başarısızlığa mahkum olacaktır (Yücekök, 1972:70). Bu sebeple siyasi partilere belirli kriterlere göre devlet desteğinin yapılması önemlidir. Ayrıca böylece siyasi partilerin başkaca istenmeyen güç odaklarının denetimine girmesi de önlenebilecektir. Gerçekten siyasi partilerin yeterli ekonomik kaynağının bulunmaması onun bağımsızlığı açısından büyük bir risktir. Bununla birlikte siyasi partilerin devlet desteği almasının onları devletin kontrol ve vesayetine sokacağı endişesi de bulunmaktadır. Açıkçası bu konuda Türkiye’de Anayasa Mahkemesi’nin görüşü de net değildir.

Anayasa Mahkemesi kararları diğer kamu kurumları için olduğu gibi siyasi partiler için de bağlayıcıdır. Anayasa Mahkemesinin 02.02.1971 tarihli 1970/12 Esas 1971/13 Karar sayılı kararında partilerin devlet teşkilatı içerisinde yer almamaları ve devletten gelebilecek etkilerden uzak tutulmaları gerektiği gibi nedenlerle siyasi partilere devlet yardımı yapılmasını anayasaya aykırı bulmuştur. Ancak, Anayasa Mahkemesi daha sonra 05.07.1988 tarihli daha yeni bir kararında, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde grubu bulunan siyasi partilere hazine yardımı yapılmasını

Anayasa'ya aykırı bulmamıştır. Görüldüğü gibi siyasi partilere devlet yardımı yapılması hususunda üst mahkeme kararlarında istikrarlı bir görüş bulunmamaktadır. Bu durum siyasi partilere yapılan devlet yardımının, bu partileri bir devlet kurumu haline dönüştürmesi, devlet yardımı yapılmazsa onları çıkar ve baskı gruplarının etki alanına sokarak, siyasi yozlaşma olarak nitelendirilebilecek bir sürecin oluşması riskini doğurmaktadır (Taşar, 2003:347).

Siyasi partilere devlet desteğinin yapılmasının doğurabileceği bazı tehlikeler bulunmasına rağmen bazılarında sadece seçim kampanyaları ile ilişkili olarak, bazılarında ise düzenli olarak, Türkiye, Kanada, Meksika, Arjantin, Fransa, İspanya gibi ülkelerde ise her iki şekilde de olmak üzere birçok ülkede devletler siyasi partilere mali destek sağlamaktadır (Ohman, 2014:23).

Siyasi partilere mali desteğin sağlanmasındaki en önemli amaçlardan birisi de dezavantajlı gruplara fırsat eşitliğinin sağlanmasıdır. Özellikle otoriter rejimlerin hakim olduğu bazı ülkelerde, kadın adayların yeterli maddi kaynağa ulaşamaması ayrımcı sonuçlara neden olduğu belirtilmektedir (Ufen, 2014:87). Kadın parlamenterlerle yapılan bir anket sonucunda finansal desteğin kadınların seçilmelerinde ne denli önemli olduğu çarpıcı bir şekilde ortaya konulmuştur. Inter-Parliamentary Union tarafından 2009 yılında 300 kadın parlamenter ile gerçekleştirilen bir çalışmada kadın parlamenterler kadınların politikaya girmelerinde en büyük engelin seçim kampanyasındaki masrafların karşılanmasındaki yetersizlikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (iknowpolitics.org). Bu sonuçlar 2013 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yapılan başka bir araştırma ile de doğrulanmıştır (Ballington ve Kahane, 2014:303).

Bazı kişilerin ve onların görüşlerinin sırf yeterli kaynak bulunamaması nedeniyle gündeme gelmemesi, temsil edilememesi sağlıklı bir demokratik ortamın oluşmasına zarar verecektir. Kadınların politikada daha aktif bir şekilde rol oynayabilmeleri için onlara kamu tarafından ayrı bir finansal desteğin sağlanması pozitif bir ayrımcılık olarak görülebilir. Ancak demokrasinin gelişmiş olduğu, Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinde dahi bu yöntemle fazla başvurulmamakta, bölgedeki çok az ülke tarafından kadın adaylara finansal destek sağlanmaktadır. Belçika, Fransa, Yunanistan, İrlanda, Portekiz ve İspanya'nın dahil olduğu, 21 ülkeden sadece Fransa, İrlanda, Portekiz ve İtalya siyasette cinsiyet eşitliğini sağlama amacıyla doğrudan kamu desteği sağlamaktadır (Piccio, 2014:210). Buna karşılık Güney Amerika ülkelerinde bu oran çok daha yüksektir (Londono ve Zovatto, 2014:142). Dünya genelinde ise kadınların siyasette temsil edilmeleri konusundaki farkındalık her geçen gün artmakta, kadınlara seçim kampanyalarında ek finansal destek sağlanması anlayışı daha fazla ülke tarafından desteklenmektedir. Ancak hemen belirtelim ki kadınlara daha çok finansal destek sağlandığında seçilme şanslarının ne ölçüde arttığı, başka bir deyişle kadınlara kamu desteğinin sağlanması ile onların seçilme oranlarının değişimi arasında bir korelasyon bulunup bulunmadığı hususu henüz net bir şekilde ortaya konulabilmiş değildir (Falguera, 2017).

Genellikle siyasi partilerin seçimlerde gösterdikleri performansları alacakları kamu finansmanının miktarının belirlenmesinde etkili olmaktadır. Batı Avrupa ülkelerinden Fransa'da millet meclisine ve senatoya giren parlamenter sayısı göz önünde bulundurularak, siyasî partilere meclislerde temsil eden milletvekili ve senatör sayıları hesaplanarak devlet yardımı yapılmaktadır (Odyakmaz, Çınarlı, Özcan, 2012:14). Türkiye'de ise siyasi partilere kamu yardımları doğrudan ve dolaylı bir şekilde yapılmaktadır. Örneğin siyasî partilere devlet tarafından yapılan malî yardımlar doğrudan, siyasî partilerin TRT gibi bazı kitle iletişim araçlarından yararlanmaları ve çeşitli vergi muafiyetine tâbi olmaları ise dolaylı kamu yardımlarıdır (Uzun, 2010:192). Türkiye'de de seçimlerin sonucunda alınan oy oranları devlet desteğinin miktarının belirlenmesinde önemlidir. Siyasi Partiler Kanunu'nun Ek 1. Maddesi'nde siyasi partilere ayrılan ödeneğin devlet yardımı yapılacak olan siyasi partiler arasında, bu partilerin genel seçim sonrasında Yüksek Seçim Kurulu'nca ilan edilen toplam geçerli oy sayıları ile orantılı olarak bölüştürülmek suretiyle her yıl ödeneceği belirtilmiştir. Aynı madde kapsamında milletvekili genel seçimlerinde toplam geçerli oyların yüzde 3'ünden fazlasını alan siyasi partilere de devlet yardımı yapılacağı ve ödemenin kazanılan oy oranı ile orantılı olarak yapılacağı belirtilmiştir.

Günümüzde birçok ülkede kadın seçilmişlerin sayıları da siyasi partilerin bir başarı performansı olarak görülmekte, buna göre siyasi partilerin ek devlet yardımı alması yönünde düzenlemeler yürürlüğe konulmaktadır. Özellikle kadınların finansal desteğe daha yoğun bir şekilde ihtiyaç duyduğu Afrika ülkelerinde bu yola Mali ve Nijer’de seçilmiş kadınların oranına göre ek ödemeler yapmak suretiyle başvurulmaktadır (Ohman, 2014:52).

Siyasetin Özel finansmanı

Geçtiğimiz yüzyılın ortalarına kadar siyasi partilerin başlıca gelir kaynaklarını aidatlar ve bağışlar oluşturmaktaydı. Ancak kamu finansmanın yaygınlaşması ve miktar olarak artması ile birlikte, özel gelir kaynaklarının partilerin finansmanı içindeki önemi giderek azalmıştır (Ekizceleroğlu, 2015:77). Ayrıca birçok ülkede, bazı kişilerin veya grupların ya da başka ülkelerin siyasi partiler ve seçilmişler üzerinde nüfuz oluşturmalarının önüne geçmek gibi bazı amaçlarla siyasi partilere ve adaylara bağış yapılması sınırlandırılmıştır. Her şeye rağmen belirli ölçülere göre siyasi partilere ve adaylara bağışların yapılması halen dünyanın birçok yerinde tercih edilen bir yöntemdir. Bu şekilde halkın da sürece dahil edilmiş olması demokrasinin gelişmesi açısından da uygundur.

Seçimlere katılabilmenin şüphesiz erkeklere göre kadın adaylar için ek külfetleri ve maliyetleri bulunmaktadır. Bu sebeple kadınların erkeklere göre daha fazla kaynağa ihtiyaç duymaları olağandır. Bu yükümlülüklerin en önemlilerinden birisi kadınların çocuklarının bakımı konusundadır. Kanada kanunlarında kadınların çocukları için yapmış oldukları bakım giderleri seçim harcamalarından sayılmaktadır (Ballington, 2003:163). ABD’nin Minnesota gibi bazı eyaletlerinde de benzer bir şekilde çocukların bakımı seçim giderlerinden kabul edilmektedir (Ballington ve Kahane, 2014:324).

Devlet ve siyasi partiler dışındaki bazı sivil toplum kuruluşları da bina temini, kredi temini ya da finansal destek sağlanması gibi konularda kadınlara destek olmaktadır. Bu konuda Nijirya’da faaliyet gösteren COWAN’ın (The Country Women’s Association of Nigeria) çalışmaları dikkat çekicidir. Bu kuruluş, kadın adaylara yönelik seçim çalışmaları için kullanılmak üzere düşük faizli veya faizsiz kredi temin etmektedir (Salau, Onwubuya, Saingbe, 2012, 67). Japonya’da kurulan ve küresel ölçekte faaliyette bulunan WIN WIN adlı kadın hareketi de siyasetteki erkek egemenliğini azaltmak amacıyla kadın adaylara bazı destekler sağlamaktadır. Bu hareket partilerin ideolojik görüşleri ve hangi fikri temele dayandığı hususu ile ilgilenmemektedir. Odaklandığı en önemli konu kadınların temsil ağırlığının artırılması için halktan çeşitli yollarla finansal destek alarak bunu ihtiyaç duyan kadın adaylara ulaştırmaktır.

ABD’nde dönüşümlü olarak iktidara gelen iki büyük parti olan Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti içerisinde oluşturulan kadınların parti içerisinde daha etkin bir rol oynaması konusunda faaliyette bulunan oldukça işlevsel oluşumlar bulunmaktadır. 1985 yılında Allen R. Malcolm tarafından kurulan ve 1985 yılında faaliyet başlayan EMILY’s List, (Early Money is Like Yeast) Demokrat Parti içerisindeki kadınların seçilme şanslarını artırmak için faaliyette bulunmaktadır. Bu örgüt kadın adayların sadece finansal olarak desteklenmesinin ötesinde adayların kaydedilmesi, seçmenlerin örgütlenmesi gibi konularda da faaliyette bulunmaktadır. Aynı şekilde Cumhuriyetçi Parti içerisinde de 1992 yılında kurulan WISH List (Women in the Senate and House) bulunmaktadır. EMILY’s List gibi WISH List de cumhuriyetçi kadın adayların finansal olarak desteklenmesi, onlara tavsiyeler verilmesi ve stratejik destek verilmesi konularında çalışmaktadır. Her iki hareketin de gayretli çalışmalarına rağmen elde edilen sonuçlara göre Demokrat Parti için çalışan EMILY’s List’in kadın adayların seçilmesi konusunda çok daha başarılı olduğu görülmüştür (Ballington ve Kahane, 2014:330).

Siyasi partilerin kadın adayları desteklemesi

Siyasi partilerin kadınları aday göstermeleri onların seçilebilmeleri açısından önem taşımaktadır. Ancak siyasi partiler seçimlerde daha çok erkek aday gösterme eğilimindedir (Crowder, 2013). Bu eğilimin dünyanın farklı coğrafyalarında farklı nedenleri olabilir. Ancak yapılan araştırmalar

bunun temelde iki farklı nedeni olduğunu ortaya koymuştur. Birincisi parti elitleri ideal adayların kendilerine kişilik, karakter ve meslek gibi özellikleri yönünden benzer kişiler olduğunu düşünmektedir ve kendileri de çoğunlukla erkektir(Niven 1998). İkinci neden ise parti elitlerinin ulaşabilecekleri ağlar ve aday kaynaklarının çoğunlukla erkekler tarafından doldurulmasıdır (Butler ve Preece, 2016:843). Gerçekten erkek adayların siyasete girmelerine yardımcı olan birçok örgütsel faaliyetleri olabilir. Bunlar, sporla ya da erkek egemen başka bir alanla ilgili olabilir. Bu durum kadınların erkeklere göre daha dezavantajlı olmalarına neden olmaktadır. Çoğunlukla erkeklerin daha kolay bir şekilde kurdukları bu ilişkiler sadece finansal olarak değil, siyasette her alanda ciddi bir kaldıraçtır (Ballignton ve Kahane, 2014:308).

Güçlü partilerin kapılarının kadınlara ve diğer dezavantajlı gruplara kapatılması durumunda onların seçilme şansları büyük ölçüde ellerinden alınmaktadır. Öte yandan siyasi partilerin yapısı ve kadın kollarının güçsüzlüğü de kadınların siyasal süreçlere katılımını engelleyen önemli bir etken olarak görülmektedir (Gökçimen, 2008:44). Daha da ötesi bazı yazarlar, kadınların daha aday olmadan önce bir ayrımcılığa maruz kalmakta olabileceklerini ileri sürmektedir (Darcy, Welch ve Clark, 1994:36). Uzmanlar parti içerisinde kadın erkek eşitliğinin sağlanması için gösterilen kadın aday sayısının fazla olmasının önemli olduğunu belirtmektedir (Caroll ve Sanbonmatsu, 2013; Butler ve Preece, 2016:842). Kadın aday sayısının artması için bazı siyasi partiler kadınların aday adaylığı başvurularına bazı kolaylıklar sağlamaktadır.

Birçok ülkede kadınların adaylık başvurusu için çeşitli adlar altında alınan ücretlerde bazı kolaylıklar sağlanmaktadır. Türkiye’de Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) 2019 yılı yerel seçimlerinde aday adaylığı aidatının kadınlar ve gençlerden yarı oranında indirimli engellerinden ise dörtte üç oranında indirimli alınmasına karar vermiştir. Aynı şekilde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) de kadın ve gençlerden aday adaylığı ücretinin yarı oranında indirimli alınması; engelli, gazi ve şehit yakınlarından ise ücret alınmamasına karar vermiştir. Bazı ülkelerde ise partilerce kadınlara doğrudan para yardımı yapılması yoluna gidilmektedir. Kanada’da aday kadınlara finansal destek sağlanması amacıyla “Judy LaMarsh Fund” adlı bir mekanizma oluşturulmuştur. Doğrudan partinin kontrolünde bulunan bu fon kadın adaylara seçim sürecinden mali destek sağlamaktadır (Ballignton, 2014:327). Bu mekanizma kadınların parti içerisindeki menfaatlerini korumakta ve onları parti içerisinde daha etkin konumda olmaları konusunda teşvik etmektedir. İrlanda’da İşçi Partisi kadın kanadı “fi ve-C” adlı bir mekanizma oluşturmuştur. Bu mekanizma kadınlara “c” harfi ile başlayan 5 ana konuda bakım (care), kültüre (culture), nakit (cash), güven (confidence) ve adaylık (candidate) desteği vermektedir. Parti kadın adaylar için eğitim ve kendini geliştirme kursları düzenlemekte ayrıca kadın adaylar adına bağış kampanyaları düzenlemektedir (Ballignton, 2014:327).

Yapılan araştırmalar aday seçim sürecinin ve parti örgütünün etkisinin aday çıktısını etkilediğini ve kullanılan bazı metotların bazı metotlara göre kadın adaylar için daha avantajlı olduğunu göstermiştir. (Matland 1993; Lee ve Rich, 2018:317). Ancak bir yöntem kadın adayların seçilme şansını artırması yönünden bir ülkede iyi sonuçlar verse de başka ülkelerde daha az işlevsel olabilir. Burada asıl önemli olan husus parti üst yönetiminin gerçekten kadın adayların seçilmelerini ne ölçüde samimiyetle istediğidir. Elbette daha çok oy alma kaygısı taşıyan siyasi partiler açısından kadın adaylara yönelik toplumun teveccühü bu samimiyetin oluşmasında önemli bir etkidir. Bunun yanında hukukun üstünlüğü ve yönetim gibi günümüzün yükselen kavramları söz konusu olduğunda sıklıkla gündeme gelen şeffaflık unsurunun da aday belirleme sürecinde geçerli olması oldukça önemlidir (Gökçimen, 2008:46).

2. <http://nwlc-clfn.liberal.ca/history/> (Erişim tarihi 03.01.2019)

Cinsiyet kotası

Kadınların siyasi hayata daha yoğun bir şekilde katılmaları konusunda kullanılan yöntemlerden birisi de kota yöntemidir. Kota yönteminde, sabit kota, oranlı kota, milletvekili aday listelerinde kota, seçim çevresi kotası, delege kotası, gibi farklı usuller uygulanmaktadır (TÜSİAD, 2000:247). Ancak kota yöntemi, kadınlara yönelik bir pozitif ayrımcılık gibi gözükse de, anayasal eşitlik ilkesini ihlal edip etmediği konusunda eleştirilere maruz kalmış, hatta bu sebeple bazı ülkelerde anayasaya aykırılık oluşturduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir (Gökçimen, 2008:248). Bununla birlikte halen birçok ülkede kota yöntemi uygulanmaktadır. Fransa'da da başlangıçta kota yöntemi Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilmiş ise de, 26 Ocak 2000 tarihinde bu konuda gerekli anayasal değişiklik yapıldıktan sonra yeniden yerel ya da ulusal düzeydeki bütün seçimlerde kadınlarla erkeklerin eşit katılımını zorunlu hale getirilmiştir (TÜSİAD, 2000:247). Kadın kotası uygulayan ülkelerin yanında kadın kotası uygulamadığı gibi kadınların listelerde yer alması ile sıkıntı yaşayan ülke sayısı oldukça fazladır. Bu ülkelerden biri olan Güney Kore ise kota sisteminin bir taraftan daha nitelikli bir erkek aday varken sadece kadın olmasından dolayı bazı adayların öne geçebileceği ve erkek adayı isteyen seçmenlerin önlerine kadın aday konmasından dolayı parti oylarının düşeceği düşüncesi ile kadın kotası sitemine karşı çıkan bir görüşe sahip bulunmaktadır (Lee ve Rich, 2018:324).

Kadınların siyasal yaşam içerisinde daha yoğun bir şekilde katılımını arzu eden ülkelerin kota yöntemini tercih etmelerinin en büyük nedeni net sonuçlar vermesidir. Geçmişte kota sistemini getiren ülkeler sistemin gelmesi ile birlikte siyasetteki kadınların sayısını hızlı bir şekilde artırmışlardır. Bu konuda en dikkat çekici artışı Arjantindir. 1991 ile 2000 yılları arasında kota sistemi ile kadın seçilmişlerin sayısını artıran ülkeler ve artış oranları şu şekildedir: Arjantin %6'dan %38,3'e, Ekvador %4'den %26'ya, Peru, %11'den %29,2'ye, Honduras %9,4'den 23,4'e, Kosta Rika %14'den %36,8'e çıkmıştır (IDEA, 2008:15). Benzer sonuçlar Uzak Doğu ülkelerinde de elde edilmiştir. 2004 yılından sonra Güney Kore'de kota sistemi getirilmesi ile çok sayıda kadın aktif siyasal yaşama katılmıştır. Kadınların kota yöntemi ile siyasal yaşama katılmaları sayesinde diğer sosyal ağlara, parti desteğine ve finansal kaynaklara ulaşmaları da kolaylaşmıştır. Bu durumu yumurta ve tavuk örneğine benzeten Lee ve Rich (2018:325) kota yönteminin kadınların siyasette rekabet güçlerini artırdığını belirtmişlerdir. Böylece kota sistemi dolaylı olarak da siyasetteki kadınları güçlendirmektedir.

Bazı ülkelerde siyasi partilerin kadın kotası oluşturmaları kamu finansmanı baskısı ile yapılmaktadır. Örneğin Arnavutluk, Gürcistan ve İrlanda'da belirli bir sayının altında kadın aday gösterilmesi durumunda kamu finansmanında bazı kısıtlamalara gidilmektedir (Ballington ve Kahane, 2014:317). Kimi ülkelerde ise cinsiyet kotasına uyulmaması kamu finansmanından bir kesintiye neden olmamakta ancak ona nazaran daha ağır yaptırımlar söz konusu olabilmektedir. Örneğin Paraguay'da kadın kotası şartını taşımayan bir partinin kamu finansmanında kesinti yapılmaz ancak bu partinin kota şartını gerçekleştiremediğinden seçimlere katılması mümkün değildir (Magnus, 2018:15). Fazla bir örneği bulunmayan bir başka sisteme göre ise kadın kotasını dolduramayan siyasi partinin seçimlere katılamaması ve kamu finansı alamaması, kotayı sağladığında seçimlere katılabilmesi, kotayı aştığında ise ek olarak kamu finansmanı alabilmesi mümkün kılınmaktadır. Geçmişte Güney Kore'de %30 kamu finansman desteği için buna benzer bir zorunlu kota yöntemi kısa bir süre uygulanmış ancak 2005 yılında değiştirilmiştir (Magnus, 2018:16).

Şeffaflık

Günümüzde siyaset ve etik konusu sıklıkla gündeme gelmektedir. İnsanlar siyasetçilerin ahlaklı davranmalarını yolsuzluklardan uzak durmalarını beklemekte, bir takım baskı araçları ve seçim dönemlerinde verdikleri oylarla bu konudaki tepkilerini ortaya koymaktadırlar. Ancak, ne kadar istenilirse de dağıtılacak bir kaynağın bulunduğu yerde yolsuzluk riski her zaman bulunduğundan siyaset ve yozlaşma, siyaset ve çıkarıcılık kavramlarının bir arada bulunması her zaman mümkündür (Hatipoğlu, 2009:661). Siyasette etik dışı uygulamalar ve yolsuzlukların birçok zararı bulunmaktadır. Bir toplumda yaşanan etik dışı davranışlar ve yolsuzluğun toplumun her kesimi

üzerinde bir şekilde etkisi bulunmakla birlikte bu zararlı uygulamalardan en çok dezavantajlı gruplar etkilenmektedir.

Siyasette yozlaşma, suç teşkil eden rüşvet, zimmet veya irtikap gibi bir eylem şeklinde olabileceği gibi suç teşkil etmeyen rantçılık, adam kayırma, oy satın alma davranışları şeklinde de kendisini gösterebilir. Ancak, siyasal yozlaşmada en kritik alanlardan biri şüphesiz siyasal partilerin ve adayların gelir kaynaklarının şeffaf olmamasıdır (Akyüz, 2009, 115). Elbette partilere seçmenler tarafından bağış yapılmasının tümünden yasaklanması istenilen bir durum değildir. Çünkü böyle bir yasak toplumsal bir tabanı olan partileri ve adayları gizli bağış almaya zorlayabilir. Buna rağmen 40'dan fazla ülke siyasal partilere yapılacak bağışlarla ilgili sınırlandırmalar getirmeyi uygun bulmuştur (Ohman, 2014:22). Partilere devlet tarafından yapılan yardımların kontrol edilmesi ve partilere bazı harcamaların yapılmasına dair sınırlar getirilmesi veya yasaklanması önem arz etmektedir. Çünkü bu yasaklamalar ve sınırlamalar bazı suistimalleri ve yolsuzlukları önlemek amacı ile öngörülmüştür. Şeffaf olmayan harcamalar ve yolsuzluklar siyasal alanda da ortaya çıktığında diğer alanlarda olduğu gibi öncelikle dezavantajlı grupları etkilemektedir. Bu durum 2010 yılında Brezilya'da gerçekleşen bir olayda somut bir şekilde kendisini göstermiştir. Bu dönemde seçim kampanyası sürecinde kamu fonlarının usulsüz bir şekilde kullanılması ve yolsuzluk yapılması sebebiyle kongre üyelerinin %30'u cezalandırılmıştır. Ballington ve Kahane'ye göre, bu dönemde mevcut 513 sandalyenin sadece 45 kadın (yüzde 8,8) kadınlar tarafından doldurulması yasa dışı fonların en büyük yararlanıcılarının erkekler olduğunu göstermektedir. (Ballington ve Kahane, 2014:312). Bu veriler siyasetin finansmanında yolsuzluk yapılması halinde kadınların seçilme şanslarının azaldığı ve doğrudan doğruya mağdur edildikleri yargısını desteklemektedir.

Yasadışı finans kapsamında bağış yasaklarının varlığı da önemlidir. Bazı ülkelerde büyük bağışların seçimler üzerinde doğrudan doğruya etkiye sahip olduğu anlaşılmıştır. Kadınların, silah kaçakçıları, uyuşturucu kartelleri, kadın tacirleri, ihale yolsuzlukları yapan çeteler ve diğer suç örgütleri içerisinde daha az buldukları ve onlarla ilişkileri erkeklere oranla daha zayıf olduğundan bu örgütlerin siyasetçilere yüklü miktarda bağış yaptıklarında kadınların seçimlerdeki başarısı olumsuz bir şekilde etkilenecektir (Ballington ve Kahane, 2014:312). Bu durum kadınların bazı suç tiplerini erkeklere göre daha az işleme eğiliminde olmalarından kaynaklanmaktadır. Gerçekten yapılan bazı bilimsel çalışmalar sonunda siyasette yer alan kadınların erkeklere göre daha yüksek etik standartlara sahip oldukları ortaya konulmuştur (Dollar, Fisman, Gatti, 2001:427). Bu çalışmalarda özellikle hükümetlerde yetkili kadın oranının artması ile yolsuzlukların azalmasının nedenleri araştırılmış, kadınların kurallara uyma eğiliminin, erkeklerin ise kadınlara göre yasaları ihlal etmeye daha yatkın olmalarının kadınların seçilme şanslarını azalttığı vurgulanmıştır (Sung, 2003:703).

Adayların kaynaklarının şeffaf bir şekilde görülebilmesi ve gerek seçmenlerin gerekse adayların bilgi kaynaklarına ulaşabilmesi önem taşımaktadır. Gerçekten şeffaflığın sağlanmasında en önemli araçlardan birisi medya organlarına erişim, ifade ve basın özgürlüğüdür. Ayrıca, kadın adayların iddialı olduklarını gösterebilmeleri, kendilerini tanıtabilmeleri ve seçim propagandalarını yapabilmeleri açısından da medya araçlarına erişebilmeleri gerekmektedir. Çoğunlukla kadın adayların medya araçlarına ulaşmalarının önünde ciddi engeller bulunmaktadır. Yapılan bazı çalışmalarda medyada kadın adaylara erkek adaylara göre daha az yer verildiğine ilişkin tespitler yapılmıştır (Kahn ve Goldenberg, 1991:186). Bu sebeple kadın adaylara medya desteği verilmesi önem taşımaktadır. Bazı ülkelerde bu konuda kadınlara destek sağlanmaktadır. Örneğin Brezilya'da siyasal partilerin kadın adayları konuştuğunda onlara ek yüzde 10 zaman verilmektedir (Ballington ve Kahane, 2014:313). Benzer bir şekilde Birleşmiş Milletler Kadın Departmanı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı arasındaki işbirliği ile Ekvator'da yerel halk medya profesyonelleri ağı kurulmuştur. Bu ağ özellikle kadın ve gençlerin siyasete katılmasına destek olmaktadır (unwomen.org).

SONUÇ

Günümüzde kadınların parlamentolarda, yerel meclislerde daha fazla temsil edilmeleri, başkanlık, başbakanlık ya da belediye başkanlığı gibi makamlarda bulunmaları, ülkelerin daha gelişmiş oldukları, daha güçlü bir demokrasiye sahip oldukları, cinsiyet ayrımcılığına yer vermedikleri ve dezavantajlı grupları korudukları konusunda bir kanaat uyandırmaktadır. Birçok ülke, uluslararası alanda bu kanaati güçlendirmeye ve daha olumlu bir imaj uyandırmaya çaba sarf etmektedir. Ayrıca ülkeler erkeklerle aynı nüfusa sahip olan kadınların, erkeklerle aynı oranda parlamentolarda temsil edilmelerini demokrasi ve hakkaniyete daha uygun gördüklerinden kadınların karar mekanizmalarında daha fazla yer edinmelerini desteklemektedir. Öte yandan karar alma mekanizmalarında yer edinen kadınlar ile kadın örgütleri ve kadın seçmenlerin tercihleri de kadınların siyasi yaşamda daha etkin bir şekilde bulunmaları konusunda etkili olmaktadır.

Uluslararası örgütler ve birlikler de kadınların parlamentolarda daha yoğun bir şekilde temsili ve karar mekanizmalarında bulunmaları konusunda baskı oluşturmaktadır. Bu husus Avrupa Birliği'ne aday olan ülkeler için hazırlanan ilerleme raporlarında, uluslararası alanda yolsuzlukla mücadele alanında faaliyet gösteren GRECO örgütünün siyasi partilerin finansmanı konusu başlığı altında uyumluluk raporlarında ve diğer uluslararası belgelerde dile getirilmektedir. Kadınların karar organlarında ve üst bürokratik makamlarda daha fazla yer edinmesi ve söz sahibi olması demokratik bir seviyeye ulaşmak konusunda önemli bir eşik olarak kabul görmektedir.

Tüm çabalara rağmen, sadece birkaç ülke dışında, kadınlar parlamentolardaki temsil oranında erkeklerin oldukça gerisindedir. Bunun her ülkeye ve bölgeye göre çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bazı ülkelerin ve insanların köklü gelenekleri, tarihsel alışkanlıkları ve kültürel yapıları bunda büyük bir etken olduğu halde, bazı ülkelerdeki yolsuzluklar, yasadışı ilişkiler, hukuka aykırı bağışlar ve destekler asıl etken olabilmektedir. Ayrıca bazı çevrelerce kabul gören, kadınların seçilme şanslarının artırılması için onlara bazı desteklerin verilmesi ve onlara pozitif ayrımcılık uygulanması durumunda bir kadın adaya göre daha yetenekli başka bir erkek adayın önünün kapanacağı ve onun kamuya yapacağı hizmetin de böylece yolunun kesileceği düşüncesi de kadınların temsil oranının artması önündeki engel bir düşüncedir. Gerçekten kadın temsil oranının yüksek olmasının sadece görüntüden ibaret olması, daha yetenekli erkekler bulunduğu halde sırf daha çok fon sağlamak ya da partilerin bazı yasal ayrıcalıkları sağlamak amacıyla kadın seçilmişlerin sayısının artırılması ve nitelikten çok sayılara ve niceliksel sonuçlara değer verilmesi kuşkusuz istenilen bir durum değildir.

Bazı aleyhte düşünceler ve diğer engellere rağmen son dönemlerde neredeyse dünyanın tamamında kadınların siyasetteki ağırlığının artması konusunda ciddi bir gayret bulunduğu ve ülkelerin bu konuda çeşitli yasal düzenlemeler yaptıkları görülmektedir. Kimi ülkeler kota uygulaması ile kimi ülkeler kamu fonları ile ya da başkaca desteklerle kadınların temsil ve karar alma organlarındaki oranını artırma niyetini ortaya koymaktadır. Her ülke kendi özel şartlarına göre uyarladıkları bu yöntemleri deneyerek sonuç almaya çalışmaktadır. Her geçen gün siyaset alanında ve bürokraside yer alan kadın oranındaki artış, bu çabaların sonuç doğurmaya başladığını göstermektedir. Bundan daha önemlisi kadınların karar mekanizmalarında daha fazla yer edinmeleri gerektiği konusundaki düşüncenin yaygın bir kanaat haline gelmesi ve demokratik ve hakça bir düzen için gerekli olduğuna dair algının dah güçlü bir şekilde benimsenmiş olmasıdır.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Ü. (2009). *Siyaset ve Ahlak, Yasama Dergisi*, Sayı: 11, Ocak-Şubat-Mart-Nisan.
- Ballington, J. (2003). *Gender Equality in Political Party Funding*, in Reginald Austin and Maja Tjernström (eds), *Funding of Political Parties and Election Campaigns*. Stockholm: International IDEA.
- Ballington, J. ve Kahane M. (2014). *Women in Politics: Financing for Gender Equality, Funding of Political Parties and Election Campaigns, Introduction to Political Finance*, International IDEA Strömsborg, (303-343)SE-103 34, Stockholm, Sweden.
- Butler, M. D. ve Preece J. R. (2016). *Recruitment and Perceptions of Gender Bias in Party Leader Support*, Political Research Quarterly Vol. 69, No. 4, pp. 842-851.
- Carroll, Susan J. ve Sanbonmatsu K. (2013). *More Women Can Run Gender and Pathways to the State Legislatures*, New York OxfordUniversity Press.
- Crowder, M. (2013). *Gendered Recruitment without Trying: How Local Party Recruiters Affect Women's Representation*. Politics&Gender 9(4):390-413.
- Darcy, R., Welch S. ve Clarck J. (1997). *Women Elections, Representation*, University of Nebraska Press, Lincoln London.
- Dollar, D., Sandra F., and Gatti R., (2001). *Are Women Really the "Fairer" Sex Corruption and Women in Government*, Journal of Economic Behavior Organization 46:423-29.
- Ekizceleroğlu, R. (2015). *Türkiye'de Siyasi Partilerin Finansmanı ve Siyasi Rekabette Eşitlik*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Falguera, E. (2017). *Is Public Funding Effectively Increasing Women's Political Participation*, iknowpolitics.org (25.12.2018)
- Gökçimen, S. (2008). *Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi*, Yasama Dergisi, Sayı 10, Eylül, Ekim, Kasım, Aralık.
- Juan F. L. ve Zovatto D., (2014). *Latin America, Introduction to Political Finance, Funding of Political Parties and Election Campaigns, Introduction to Political Finance*, International IDEA Strömsborg, (129-171)SE-103 34, Stockholm, Sweden.
- Hatipoğlu, A. (2009). *Parlamentlerin Etik Davranışlarını Etkileyen Faktörler*, Kamu Etiği Sempozyumu Bildirileri 2, TODAİE Yayınları , Ankara.
- IDEA, (2008). *From Words to Action: From Words to: Best Practices for Women's Participation in Latin American Political Parties*, International IDEA SE-103 34 Stockholm Sweden.
- http://iknowpolitics.org/sites/default/files/consolidated_reply_e-discussion_on_funding_for_women_en_0.pdf
- Odyakmaz, Z., Çınarlı S. ve Özcan C. (2012). *Fransa'da ve Türkiye'de Seçim Kampanyalarının ve Siyasi Partilerin Finansmanının Denetimi*, SUHFD Cilt 20, Sayı 2.
- Kahn, K.F, Goldenberg E.N.(1991) *Women Candidates in The News: An Examination of Gender Differences in US Senate Campaign Coverage Public Opinion Quarterly*:180-199.
- Lee, Y. ve Rich, T., S. (2018). *The Impact of Gender and Nomination Paths on Strategic Voting: Experimental Evidence from South Korea*, Journal of Representative Democracy Vol. 54, No. 4, 313-330,
- Matland, R. E. (1993). *Institutional Variables Affecting Female Representation in National Legislatures: The Case of Norway*. Journal of Politics 55 (3): 737-55.
- Niven, D. (1998). *The Missing Majority: The Recruitment of Women as State Legislative Candidates* Westport, CT: Greenwood Publishing Group.
- Ohman, M. (2014). *Introduction to Political Finance, Funding of Political Parties and Election Campaigns, Introduction to Political Finance*, International IDEA Strömsborg, (1-9)SE-103 34, Stockholm, Sweden.
- Ohman, M. (2014). *Africa, Introduction to Political Finance, Funding of Political Parties and Election Campaigns, Introduction to Political Finance*, International IDEA Strömsborg, (39-80)SE-103 34, Stockholm, Sweden.

- Ohman M. (2018). *Gender - targeted, Public Funding For Political Parties*, International IDEA Strömsborg SE-103 34 Stockholm Sweden
- Piccio, D. R. (2014). *Northern, Western and Southern Europe, Introduction to Political Finance, Funding of Political Parties and Election Campaigns, Introduction to Political Finance*, s. 206-252 International IDEA Strömsborg, SE-103 34, Stockholm, Sweden.
- Salau, E., Onwubuya, E.A ve Saingbe, N.D, (2012). *An Assessment of Country Women Association of Nigeria (Cowan) Programmes In Nasarawa State*, Nigeria, PAT June, 2012; 8 (1): 66 -79; ISSN: 0794-5213.
- Sung, H. E. (2003), *Fairer Sex of Fairer System, Gender and Corruption, Revisited*, Univirsitiy of North Carolina Press, Social Forces, December 82 (2), (703-723).
- Taşar, M. O. (2003). *Demokrasinin Finansmanı: Siyasi Partilerin Gelir Kaynakları*, SÜHFD, Cilt 11, Sayı 1-2.
- TÜSİAD (2000). *Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş*, (Yayın No. TÜSiAD-T/2000-12/290)
- Ufen, Andreas (2014). *Asia, Funding of Political Parties and Election Campaigns, Introduction to Political Finance*, International IDEA Strömsborg, (82-127) SE-103 34, Stockholm, Sweden.
- United Nations Department of Public Information (2005). *Women and Elections Published by the United Nations*.
- Unwomen.org. <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation/media>
- Uzun, C. D. (2010). *Anayasa Hukuku Açısından Siyasî Partilerin Finansmanı*. Ankara: Adalet Yayınevi
- Yücekök, A., N. (1972). *Siyasi Partilerin Masraf Denetimi*, AÜSBFD, C.27, S.2,